

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (1), 186-208

Geliş Tarihi:03.11.2023 Kabul Tarihi:25.03.2024

Yayın: 2024 Yayın Tarihi: 31.05.2024

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.1385794>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

SABAHATTİN ALİ'NİN “BİR SİYAH FANILA İÇİN” HİKÂYESİNİN UMBERTO ECO'NUN “ÖRNEK OKUR” BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Ertan YILDIRIM*

Öz

Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçi bir yazar kimliğiyle gerçekliklerden yola çıkarak toplum sorunlarını, görevini layıkıyla yerine getirmeyen memurları, ezen-ezilen insanları, toplumsal normların insan üzerindeki yansımalarını, aşkları, yalnızlıkları eserlerine konu etmiştir. “Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesinde de Sabahattin Ali, insan-muhit uyumsuzluğu atmosferinde kişisel yaşam felsefesinin ayırdına varan Kaymakam Ömer’in kendi olarak yaşama arzusunu ele alır. Ömer, hikâyenin sonunda *herkesleşip* toplum beklentilerini öncelemek yerine, İstanbul’da siyah fanilasını ile samimi ve mutlu bir ayakkabı boyacısı olmayı tercih eder. Anadolu’nun unutulmuşluğunun yanı sıra memurların nitelikten yoksun hâllerinin de vurgulandığı hikâye, dönem zihniyetinin anlaşılmasına da olanak sağlar. Çalışmada yöntem olarak içerik analizi ve Mehmet Kaplan’ın kavramsallaştırdığı “*metin tahlili metodu*” kullanılmıştır. Edebi metinler, doğası gereği okura bağlı olarak yeni anlamlar üretirler. Bu anlayışla aşırı yorum tuzağına düşmeden görünenin altındaki manaya ulaşmak hikâyenin anlam katmanlarına nüfuz edebilmek, temel çatışmaları tespit etmek çalışmanın ana hedefi olacaktır. Bu hedef doğrultusunda hikâyede ayrıca Umberto Eco’nun kavramsallaştırdığı yazarla okurun iş birliğine dayanan *örnek okur* kavramından da yararlanılmıştır. Bu bağlamda ele alınan hikâye, birinci düzey okur için bir aydın-halk çatışması izlenimi verse de *örnek okur* için Ömer’in bulunduğu çevreden *kaçış* arzusunun altında Walter Benjamin’in kavramsallaştırdığı *flâneur* kavramına denk düşen aylak yaşam özlemi olduğu çalışmada tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, Hikâye, Anadolu, Herkesleşmek, Flâneur

* Dr., Çorum Millî Eğitim Müdürlüğü, Ölçme Değerlendirme Merkezi, ertan.yildirim@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8893-3136>

An investigation of Sabahattin Ali's Story "Bir Siyah Fanila İçin" in the Context of Umberto Eco's "Model Reader"

Abstract

As a Socialist Realist writer, Sabahattin Ali, based on realities, has discussed the failures of the society, public servants who do not fulfill their duties properly, the relationship between oppressors and the oppressed, the reflections of social norms on people, their loves and loneliness. In the story "Bir Siyah Fanila İçin", Sabahattin Ali talks about the desire of District Governor Ömer, who realizes his personal philosophy of life in the atmosphere of human-environment incompatibility, to live as himself. At the end of the story, Ömer prefers to be a sincere and happy shoe shiner in a black undershirt in Istanbul, instead of prioritizing the expectations of the society by becoming *everyone*. The story, in which Anatolia's oblivion is emphasized as well as the unqualified state of the civil servants, also makes it possible to understand the periodical mentality. Content analysis and the "text analysis method" conceptualized by Mehmet Kaplan were used as methods in the study. It can be accepted that texts produce new meanings depending on the reader. With this understanding, reaching the meaning under the visible without falling into the trap of excessive interpretation, which Umberto Eco draws attention to, will be the main goal of the study to penetrate the layers of meaning of the story. In line with this goal, the story was handled with the meticulousness of the *model reader* conceptualized by Umberto Eco, based on the cooperation between the author and the reader. Although the story gives the impression of an intellectual-people conflict for the first-level reader, it has been determined in the study that, for the reader, Ömer's desire to *escape* from his environment is the longing for an idle life, which corresponds to the concept of *flâneur* conceptualized by Walter Benjamin.

Keywords: Sabahattin Ali, Story, Anatolia, Getting Everyone, Flaneur

Giriş

"Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti" (Eco, 2016a) adlı kitap, Umberto Eco'nun Harvard Üniversitesi'nde verdiği konferanslardan oluşmaktadır. Kitapta iyi okur olmanın şartlarına işaret eden Eco, metni "[...] okurdan onun işine katılmasını isteyen tembel bir araç" (Eco, 2016a, s. 14) olarak değerlendirir. Kurguyu, konferanslarında *orman* metaforuyla sembolize eden yazar, okuru da ormanda gezinen meraklı bir kâşife benzetir. Keşif, merak, özdeşim gibi kavramlar Eco'ya göre ormanda gezinen kişinin kapasitesiyle ilişkilidir. Çünkü herkesin ormanda gezme amacı farklıdır. Bu bağlamda Eco, metni değerlendiren okuyucuyu entelektüel düzeyine göre *birinci düzey okur* ve *örnek okur* olarak iki gruba ayırır.

Umberto Eco'ya göre *birinci düzey okur* sonuç odaklıdır. Onun anlatının derinliklerine nüfuz etmek gibi bir amacı yoktur. Ormanda kendine göre bir yol seçer ve

o yol boyunca ilerleyerek yürüyüşünü bitirir. *Birinci düzey okurun* bütün çabası, metnin sonunda ne olacağı konusundaki merakıdır. Yazarla bir iletişim kurma arzusu yoktur. Eco'nun tanımladığı *örnek okur* ise anlatının derinliklerine nüfuz etmeyi, görünenin ardındaki gizemi çözmeyi amaç edinir. Çünkü yazar/metin "Belli şeylere değinir ve kalanı için okurundan bir dizi boş alanı doldurarak iş birliği yapmasını ister" (Eco, 2016a, s. 14). Bu bağlamda kurgu ilerledikçe yani ormanda keşif yaptıkça yeni yollar ortaya çıkar. Okur, bu yollardan kendi tercihleri doğrultusunda ilerler. Bu tercihler, yazarın metnin içine gizlediği anahtarları fark etmeye anlatının mesajını çözmeye yöneliktir. Okurun bu derinlikli analiz isteği yazarın da istediği aslında bir nevi anlatıyı kurgularken seçtiği *örnek okur*'un özelliğidir.

Eco, "Açık Yapıt" eserinde de okurla ilgili değerlendirmelerde bulunur. Ona göre her sanat eserinin açık veya örtük bir gizemi olsa da metin, "[...] başka bir bakış açısıyla, farklı bir zevkle farklı bir kişisel icrayla yapıta yeniden yaşam veren, sonsuz farklı biçimde okunmaya açıktır" (Eco, 2016b, s. 93). Metnin bu farklı okumalara açık olması, edebi metinlerin çözümlenmesinde de önemli bir yöntem olan içerik çözümlemesi yöntemini gündeme taşır. Metne daha yakından bakmayı önceleyen "[...] içerik analizinde [ise] gerçekliğe ulaşabilmek için nedir, neden, nasıl soru kelimelerine cevap aranmaktadır. Böylece yüzeysel olarak görünmeyen gizli mesajlar ortaya çıkarılmaya çalışılır" (Metin ve Ünal, 2022, s. 275). Zira bu yöntemde amaç, yazarın anlatılarını temel alarak yazarın okuyucuya vermek istediği mesajları, metin vasıtasıyla yaptığı tespitleri yazar, metin ve alıcı üçgeninde analiz etmek, değerlendirmelerde bulunmaktır. Ayrıca çalışmada Mehmet Kaplan'ın kavramsallaştırdığı *metin tahlili metodu* kullanılmıştır. "Bu metodun esası, dikkati edebî metinler üzerine yöneltmek ve onu oluşturan unsurları, bu unsurların ana fikirle ve birbirleriyle olan münasebetlerini incelemekten ibarettir" (Kaplan, 2019, s. 11-12). Aynı zamanda eserin yazar ile ilişkisi, dönem zihniyetinin ortaya çıkarılması, sosyolojik çevrenin betimlenmesi gibi unsurlarla eserin bir bütün olarak ele alınması metin tahlili metodunun temel yaklaşımıdır.

Bu çerçevede her örnek okuru, anlatının tekraren yaratım sürecinin bir paydaşı olarak değerlendirmek yanlış olmaz. Bu yaklaşımla çalışmada Sabahattin Ali'nin *Değirmen* kitabında yer alan “Bir Siyah Fanila İçin” (Ali, 2023, s. 115-121) hikâyesi, *örnek okur* dikkatiyle incelenecektir. Sabahattin Ali'nin anlatımından hareketle yazarın dikkatli okurun fark etmesini istediği ayrıntılar ortaya konmaya çalışılacaktır. Zira metin, yazarın kurguladığı bir *oyun* alanıdır ve okur da yazarla oyun oynar. Anlatı çerçevesinde yazarla-okurun bu oyunu, okurun gerçek yaşama dair tecrübesini artırırken yazarın da anlaşılmasını sağlar.

Toplumcu Gerçekçi Yazarlar İçinde Farklı Bir Kulvar: Sabahattin Ali

Sovyetler Birliği'nde 1917 Ekim Devrimi sonrası 17 Ağustos – 1 Eylül 1934 tarihleri arasında Maksim Gorki ve Jdanov öncülüğünde toplanan Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi, toplumcu gerçekçiliğin bir politika olarak uygulanmasına karar vermiştir. Marx ve Engels tarafından şekillendirilen toplumcu gerçekçilik, ekonomik temelli bir yaklaşımı benimser. Bu yaklaşım yanında “[...] Marksist estetik teorisine en önemli katkıyı yapan düşünür Plehanov'dur” (Belge, 1989, s. 42). Plehanov, yaptığı çalışmalarla Marksist anlayışı estetik bir kurama dönüştürmüştür.

Kapitalist anlayışın, dezavantajlı konumda olan işçi ve köylü sınıfını yozlaştırdığına inanan bu edebi anlayış, tezli eserlerle bir bilinç yaratmayı, kapitalist düzeni yıkıp yerine sosyalizmi devrim marifetiyle getirmeyi amaçlar. Devrime giden yolda da sanat eserlerini halkın bilinçlenmesi adına önemli bir araç olarak görür. Bu bağlamda “Toplumcu gerçekçilik, sanatın ne olduğu sorusundan çok ne olması gerektiği sorusuna cevap verir. Bu anlayışa göre sanatın yansıttığı gerçeklik toplumsal gerçekliktir ve devrimci gelişme içinde görülmektedir” (Altun, 2022, s. 29). Devrimi amaç edinen toplumcu gerçekçi edebiyat, Türkiye’de de karşılık bulmuştur. “Çıkrıklar Durunca” romanı ile Sadri Ertem, toplumcu gerçekçi edebiyatın Türk edebiyatındaki ilk temsilcisi kabul edilir. Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt, Kemal Tahir, Dursun Akçam, Orhan Kemal, Yaşar Kemal de toplumcu gerçekçi edebiyatın Türkiye’deki önemli temsilcilerindendir.

Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçi bir yazar olarak eserlerinde insanı ve toplumu defolarıyla ele alan ve eleştiren bir yazardır. Genellikle toplumcu gerçekçi yazarların mesaj kaygısıyla göz ardı ettiği sanatsal estetiği Sabahattin Ali, anlatılarında ihmal etmez. Yazar, topluma ve bürokrasiye eleştirilerini eserleri vasıtasıyla ortaya koyarken sanatın gerektirdiği ilkeleri de gözetmiştir. Sanatsal yönünün ağırlığı, sosyalizm ve Marksizmi tam anlamıyla benimsemeyen yapısı, eleştirel gerçekçi yaklaşımlarıyla Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçi edebiyat içinde kendine farklı bir kulvar açmayı başarmış bir yazardır.

Bu çerçevede denilebilir ki toplumcu gerçekçi bir yazar olarak Sabahattin Ali, görevi vesilesiyle bulunduğu Anadolu'da Türk köylüsünün hayat anlayışını, ekonomik sorunlarını, unutulmuşluklarını eserlerine konu etmiştir. Çalışmaya konu olan "Bir Siyah Fanila İçin" hikâyesi de Anadolu'ya İstanbul'dan bir bakışı yansıtan dönemin zihniyetini bir kaymakamın gözünden somutlaştıran bir yapı arz eder. Hikâyede yazar, İstanbul'un semtleri (Kadıköy, Pendik, Erenköy, Aksaray) dışında bir mekân ismi zikretmez. Hikâyede sadece Ömer'in kaymakam olarak atandığı yerin Orta Anadolu'da tren istasyonuna üç saat uzaklıkta bir taşra kazası olduğundan bahsedilir. Atanan yerin ikliminin sert, insanların yoz olduğu hikâye kahramanının benzetmeleri ve betimlemeleriyle anlatılır. Hikâye, kahraman sayısı bakımından da dikkat çekicidir. Meslekleriyle (Kâtip, şoför, muallim, mal müdürü, muhasebe müdürü, savcı, belediye reisi) anılanlar dışında hikâyenin kahramanları Ömer ve Güzin'dir. Güzin'in de Ömer'i dinlemekten ve hikâyenin sonunda birkaç kelime söylemekten başka kurguda aktif bir rolü yoktur. Yazar, kişi sayısını kısıtlayarak kahramanın muhite uyumsuzluğunu, olumsuz ruh hâlinin yansıması olan betimlemelerini, iç dünyasındaki çelişkileri, yalnızlığını ve kendisiyle hesaplaşmasını okura daha ayrıntılı anlatmayı amaçlamıştır. Hikâyenin anlatıcısının da olayın kahramanı Ömer olması anlatıma canlılık ve samimiyet katan bir unsur olarak öne çıkar. Sabahattin Ali, dili halk ile iletişimin ana unsuru kabul ettiğinden eserlerinde her zaman sade ve anlaşılır bir dil kullanımını tercih etmiştir. Bu düşünceye paralel olarak zaman zaman hikâyelerinin dilini sadeleştirme ihtiyacı

duymuştur. Onun dili bu bakımdan köy ve köylünün sorunlarına değinirken eserlerinin dilinde yaygın ağız kullanımı ile dikkat çeken toplumcu gerçekçi yazarlardan ayrılır. Bu yönüyle çalışmada ele alınan “Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesi de dönemsel olarak değerlendirildiğinde sade ve yalın anlatımıyla dikkat çeken bir olay hikâyesidir ve mekâna uyum sağlayamayan kahramanın huzursuz, karamsar hâliyle sorumluluktan uzak aylak yaşama özlemini dile getirir.

Örnek Okur / Eser

Hikâye, sanatçı ile okurun temas ettiği karşılıklı sanatsal iletişimde bulunduğu kurgusal bir türdür. Her hikâye o hikâyeyi meydana getiren yazarın hayata bakış açısını, birikimlerini, duygu ve düşüncelerini açık eder. Okur da yazarın birikimlerinden istifade ederken kurgu vasıtasıyla kendi yaşam alanının ve konforunun dışına taşma ve bambaşka hayatlarla karşılaşma fırsatı yakalar. Bu bağlamda çalışmada ele alınan “Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesi de okuruna farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Sabahattin Ali “Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesinde Mülkiye mezunu İstanbullu Ömer’in kaymakam olarak atandığı Anadolu coğrafyasında fiziki ve sosyal çevreye uyumsuzluğunu konu eder. Bu uyumsuzluk hikâyede, Ömer’in varoluşsal amacını sorgulamasına ve yaşam anlayışını keşfetme yolculuğuna dönüşür.

“Bir Siyah Fanila İçin” hikâyesi İstanbul’da yaşamın olağan akışının bir parçası olan Kadıköy vapurunun köprüye yanaşmasının betimlemesiyle başlar. “Evvela bir iki cesaretli kendini iskeleye fırlattı. Arkasından sarsıntıyla çözülüp içindekiler dağılan bir kırpıntı bohçası gibi alacalı bulacalı bir kalabalık söküldü” (s. 115). Sıradan bir giriş ve betimleme olarak algılanabilecek bu giriş, birinci düzey bir okur için bir anlam taşımayabilir. Oysa giriş aslında hikâyenin gidişatını da *örnek okur*’a sezdirenen bir anahtar işlevi üstlenir. Yazarın bu girişte vapurun köprüye yanaşmasıyla kendilerini iskeleye atan *iki cesaretliden* ve *bir kırpıntı bohçası gibi alacalı bulacalı bir kalabalıktan* bahsetmesi dikkat çekicidir. Diyebiliriz ki hikâyenin başlangıcında yazar, vapurdan inme biçimiyle insanların hayatı yaşama biçimlerini adeta birleştirmiştir. Hayatta çok az insan cesaretle tehlikelere aldırmadan, özgür yaşamayı seçer.

Çünkü bu yaşama biçimi yalnız kalmayı, dışlanmayı göze alma cesaretini gerektirir. Bu yüzden toplumun genel çoğunluğu, toplumsal normlara uymayı, kalabalıklara karışmayı düzenin bir parçası olarak konforunu bozmadan *kırpıntı bohçası* olmayı tercih eder.

Bu anlayışla düzenin bir parçası hâline gelmek, kendilik bilincinden uzaklaşmak Gasset'in kavramsallaştırdığı bir *herkesleşme*'dir. Herkesleşme'yi Gasset: "[...] herkes işte [...] tüm diğerleri, hiçbir belli kimse değil" (Gasset, 2014, s. 160) şeklinde tanımlar. Herkesleşmenin içinde tercih yoktur, kişilik yoktur, ruh yoktur. Kalabalıklar içinde insan, geleneklerin çerçevelediği bir sosyal hapishanenin tutsağı gibi yaşar. Kendini gerçekleştiremez. Çoğu zaman da kendisi olmadan ona verili hayatı yaşamak zorunda kalır.

Sabahattin Ali, bu girişin ardından hikâyeyi başlatacak sürpriz karşılaşmayı betimler:

Kısa lacivert etek, beyaz bere giymiş, uzun burunlu, gözlüklü, elindeki çantasından mektepli, hatta darülfünunlu olduğu anlaşılan bir hanım kız İstanbul tarafına yürüdü. Tam Ada iskelesinin yanından geçerken kulağının dibinde birisi bağırdı: 'Boyyalınım!.. Ayna gibi... Küçük hanım tozunu alalım!..'

Mektepli kız tozdan beyazlaşan iskarpinlerine baktı, o tarafa yürüdü, sildirdi. Sandığın üstüne bir yüzlük atıp giderken boyacı arkasından seslendi:

Güzin Hanım!.. Beni tanımadınız mı? .. (s. 115).

Sabahattin Ali, vapur çıkışı yaşanan bu karşılaşmayla eski iki arkadaşı Darülfünunlu Güzin'le Mülkiyeli Ömer'i bir araya getirir. Bu karşılaşma aslında iki farklı hayat görüşünün temsilcilerinin karşılaşmasıdır. Ömer, "[...] eski püskü elbisesi, siyah fanilalı, ince kumral bıyıklı külhanbeyi" (s. 115) kılığıyla Güzin'i şaşırtır:

Fakat bu ne hâl?

İşte böyle Güzin abla, boyacılık yapıyoruz!.. Öteki hâlâ inanamıyor gibiydi.

Hani seni bir yere kaymakam yapmışlardı ya?.. Neydi oranın ismi?.. Tuhaf bir şey canım... Adana mıydı?..

Adana kaymakamlık değildir!..

Peki nasıl oldu bu? Anlatsana! (s. 116).

Bu iki arkadaşın karşılaşmasında ilk dikkat çeken unsur dil kullanımınıdır. Ömer, boyacı kimliğiyle etrafa seslenirken “boyyalınım!..” (s. 115) şeklinde sokak ağzını kullanır. Oysa arkadaşını fark ettiğinde eski püskü elbiseli, siyah fanilalı bir boyacıdan beklenmeyecek düzgünlükte Türkçesiyle dikkat çeker. Buna mukabil Güzin’in konuşmasında kültürel eksikliğin yanında alaycı bir eda vardır. “Fakat bu ne hâl?..” (s. 116) söylemi de Güzin’in insanları toplumsal bir öğreti olarak mesleklerine ve kıyafetlerine göre değerlendirdiğinin bir göstergesidir. Ömer’le Güzin’in ada iskelesinin ikinci mevki bekleme salonundaki sohbetlerinde de toplumun insanlara tekdüze bakışını görmek mümkündür. Zira kılıksız bir boyacının kısa lacivert etekli, bir hanımefendiyle sohbeti, gelip geçenlerce hayretle karşılanır: “Ara sıra kapıdan uzanıp bakanlar, sandığını yanına koymuş genç bir boyacıyla gözlüklü bir mektepli kızın hararetle konuştuğunu görüyorlar, acayip acayip başlarını sallayarak çekiliyorlardı” (s. 116). Yazar, toplumun insanlara bakışının şekille sınırlı olduğunu vurgularken hikâyedeki dialoglarla Ömer’in kılıksız hâline tezat oluşturacak şekilde eğitilmiş olduğu vurgusunu yaparak önyargının toplumsallaşmasına bir eleştiri getirir.

Ömer, “İki sene oturmaktan ne çıkar?..” (s. 116) anlayışıyla kaymakam olarak atandığı yere, iç rahatlığıyla gittiğini vurgular. Ayrıca orada olgunlaşmaya, hayatı daha iyi tanımaya fırsatı olacağı için de mutludur. Bu düşüncelerle atıldığı yeni macerasını ve yaşadıklarını Güzin’e anlatmaya başlar. Atandığı kasaba, istasyona üç saat uzaklıkta doğru düzgün yolu olmayan bir mahrumiyet bölgesidir. Sabahattin Ali, Ömer’in kaymakam olarak atandığı yerin yolunu betimlerken aslında örnek okur’a bir yandan da Anadolu’nun geri kalmışlığını, bakımsızlığını, sahipsizliğini ifade eder:

Yollar bozukçadır beyim, dedi, birkaç yerde ineceğiz!

Bu laf biraz zihnimi bulandırdı.

Yarım saat ancak gitmiştik, birden durduk.

Yolu kaybettik!.. dediler.

...

Gece zindan gibiydi. Otomobil karanlık bir odaya kapatılmış bir kedi gibi alevden gözleriyle dört tarafa atılıyor, duruyor geriye dönerek tekrar koşuyordu. Ova düzdü. Zulmet göz alabildiği kadar uzuyordu (s. 116-117).

Birinci düzey okur için çevrenin olumsuz betimlemesinin bir anlamı olmayabilir fakat örnek okur, yazarın betimlemelerinde tercih ettiği olumsuz sözcüklerden kendisini Ömer'in kasabada yaşayacağı sıkıntılara hazırladığının farkındadır. Bu aynı zamanda okur için metinde bir oyalanma, meraklanma ve düşünme zamanı yaratır. Gece'nin zindana benzetilmesi, ovada zulmetin göz alabildiğince uzanması, otomobilin karanlık bir odaya kapatılmış bir kedi gibi tasvir edilmesi kasabada yaşanacaklara dair yazarın *örnek okur*'a verdiği işaretlerdir. Yazar, kendince mahrumiyete ve cehalete yolculuğu okura dil aracılığıyla sezdirmiştir. Yazarın mekâna ve tasvirine yüklediği anlamlar hiç kuşkusuz kendi bakış açısının kurguya yansımalarıdır. Bu yansımalar, mekânın kahramanın ruh hâ-liyle ilişkilendirilmesine olanak sağladığı gibi örnek okurun da kurgunun atmosferine hazırlanmasının yolunu açar.

Birkaç hafta gezip atandığı muhiti tanımaya çalışan Kaymakam Ömer, uyarlıktan uzak panorama karşısında şaşkındır. Bu şaşkınlık onun sözlerine de yansır:

Hayatımda bu kadar inkisara uğrayacağımı tasavvur edemezdim.

Memleketin bende bıraktığı yegâne intiba basitlik oldu. Burada tabiat basit, muhit basit, halk basit, hulasa her şey basitti... Benim gibi karmakarışık ruhlu bir adamın böyle yerlerde ne hâle gireceğini tasavvur et.

Ahali manasız ve fesattı (s. 117).

Kasaba insanını medeniyetten ve insanlıktan uzak tanımlamalarla okura yabancılaştıran yazar, hikâyenin düğüm bölümü için gereken çatışma zeminini de örnek okur için oluşturmaya başlar. Okurda merakı uyandıracak onu hikâye boyunca uyanık tutacak bu bölüm, İstanbul çocuğu Ömer'le bozkırlı halkın çatışmasıyla kurulacaktır. Ayrıca Ömer'in kendinden bahsederken kullandığı *karmakarışık ruhlu bir adam* tanımlaması dikkat çekicidir. Bu tanımlama örnek okur için devlet otoritesini temsil eden belli bir nizamda yaşama zorunluluğuna ihtiyaç duyan bir memur

kimliğinin dışındadır ve yazar tarafından tesadüfen kullanılmamıştır. Ruhunu dinginleşmemiş, olgunlaşmamış bir insanın devleti yani düzeni temsil etmesi de beklenebilir.

Kasabada gözlemediği insan manzaralarını baston örneğiyle anlatan Ömer, düz olmasa da bambu bastonları bünyelerinde değişiklik olduğu için, hezaren bastonları da ağaçlarının asilliği ve temizliği için sevdiğinden bahseder. Oysa kasabadaki insanları benzettiği baston, kavaktan yapılmış bastondur:

Düşün ne berbat şeydir bunlar!.. Düz, basit, sonra da neveleri adı.

Hadi bunlara da saf oldukları için tahammül edilebileceğini farz et!.. Ya içleri de kurtlu olursa?...

İşte burada halk adı, alelade ve çürük ruhuydu (s. 118).

Yazar, hikâyede Ömer'in dilinden eğitilmiş insanın saf insana bir yere kadar tahammül edebileceğini ama ruhu da kötü insana tahammül göstermenin zor olduğunu altını çizer.

Ömer'in izlenimleri çerçevesinde yazarın sözü aldığı diğer bölüm ise Anadolu'daki memurların durumudur. Yazar, çalışmayan, üretmeyen memurların, zevk, eğlence ve makam peşinde koştuklarını tespit eder:

Anadolu'da işsizliğin doğurduğu yegâne iş olan dedikodu, almış yürümüştü. Mektep muallimi hususi muhasebe memurunu, tapucu müdde-i umumiye mal-müdürü şube reisini çekiştirir, on dakika sonra da kahvede beraberce tavla oynayıp garson kızlara sarkıntılık etmekten sıkılmazdı.

İlkmektep müdürü müfettiş olmak için çalışırdı, çünkü alacağı harcırahlarla, çalgılı kahve kızları uğruna girdiği borçları ödeyecekti...

Belediye reisi mebus olmak için faaliyet gösterirdi, çünkü şimdi dış geçiremediklerinin o zaman tepesine binecek, ahbablarına caka satacağı... (s. 118).

Anlatıya yansıyan bu sözlerle yazar, otoritenin baskısından uzak bu taşra kasabasında memurların halka hizmet yerine kişisel zevklerinin ve hırslarının peşinden koştukları gerçeğini örnek okura açık eder. Bu yaklaşım Cumhuriyetin ilk yıllarında

kasabalardaki memurların durumunu tasvir eden eserleri akla getirir. Refik Halit Karay'ın "Memleket Hikâyeleri" kitabında yer alan "Şeftali Bahçeleri" adlı hikâyesinde yazarın *Anadolu'nun Sâdâbâtı* olarak nitelediği kasabada idealist Agâh Bey, önceleri var olan düzene dirense de zamanla diğer memurlara benzemiş eğlencelerin değişmez mekânları olan şeftali bahçelerinin müdavimlerinden olmuştur. Tarık Buğra'nın *Dönemeçte* romanında da Anadolu'daki memurların durumuna dikkat çekilir. Kasabadaki Şehir Kulübü, kasabaya atanan genç memurların çürüdüğü, yozlaştığı halka kapalı bir bataklık olarak tarif edilir. Kasabada görevli memurların tek amacı, mesaiyi iyi kötü bitirip gece yarısına kadar sürecek Şehir Kulübü muhabbetlerine ve oyunlarına dahil olmaktır.

Bu bağlamda yazarın yarattığı kahramanın gözünden Anadolu'ya bakışı, dönemsel zihniyeti anlamak açısından önemlidir. Çünkü "[...] yaratılan eserin muhtevasında, yazarının içinde yaşadığı toplumla ilişkilendirilebilecek sosyolojik veri niteliğinde bilgiler" (Tüzer, 2020, s. 377) okura aktarılır. "Bir Siyah Fanila İçin" hikâyesi de dönemsel olarak Anadolu'da, taşrada, yaşamın izlerini sunması bakımından örnek okur için sosyolojik değerlendirmelere kapı aralayan bir değer taşır. İnsanların eğitimsizliği, dar bakış açısı, sosyal normların sınırlandırdığı kimlikler, yoksulluk, devletin ilgisizliği, memurların kişisel ikbal beklentileri ve niteliksizliği dönem zihniyetinin izlerini hikâyede okura gösteren unsurlardır.

Yazar, bir eğitilmiş insanın, Kaymakam Ömer'in gözünden Anadolu coğrafyasını ve insanını betimlese de gerçekte öğretmenlik yaptığı yıllardaki Anadolu izlenimlerini ve kendi yalnızlığını okurla paylaşmaktadır. "Onun yalnızlığı insanlara ve etrafını saran kalabalıklara rağmen duyulan bir yalnızlıktır" (Korkmaz, 2016, s. 38). Sabahattin Ali, öğretmenlik yaptığı yıllara ait taşradaki bu entelektüel yalnızlığını da eserlerine kahramanlar vasıtasıyla yansıtmıştır. Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle "Edebî eser, hiç şüphesiz onu vücuda getiren yazarın hayatı ile tarihî ve sosyal çevresiyle de yakından ilgilidir" (Kaplan, 2019, s. 12). Sabahattin Ali'nin Yozgat'ta öğ-

retmenlik yaptığı yıllar değerlendirildiğinde mekânsal olarak bu hikâye ile benzerlikleri gözden kaçmaz. Zira bu dönem yazarın İstanbul hasretiyle yandığı çevreye ve insanlara kendisini yabancı hissettiği bir dönemdir:

Tabiatta da hiç değişiklik yoktu... Oh... O birbiri arkasına uzanan nihayetsiz sıra dağlar!.. Gerçi kasabanın karşısında -herkesin ilk vesilede methini yaptığı- bir çamlık vardı, güzeldi, ama buraya yakışmıyordu. Bu esmer dağların ortasında, kirli bir bakkal önlüğüne yamanmış yeşil kadifeyi andırıyordu.

Dağların üstünde ne bir ağaç ne iri bir kaya vardı. Yalnız ufak ufak çakıllar... Hani şose yollarına dökerler, en büyüğü yumruk kadar taşlar olur ya, sanki onları almışlar, avuç avuç serpmişler... Neye benziyordu biliyor musun? Zımpara kâğıdına; ömrümüzü, zevklerimizi törpüleyecek bir zımpara kâğıdına...

Köyler, bilmem neden, dağ köşelerine, çukur vadilere yapılmıştı. Kireçli, beyaz dağların dibine sığınan bu mamureler insana cibinlik köşelerindeki tahtakurusu yuvalarını hatırlatıyordu (s. 118).

Sabahattin Ali'nin coğrafyayı izlenimci yaklaşımla bu denli olumsuz ifadelerle ele alması insanı, yaşadığı çevrenin biçimlendirdiği varsayımını akla getirir. Yazar, bu şekilde insan profilindeki yozluğu çevre-insan ilişkisi üzerinden anlamlandırır. Çünkü “[m]ekân, anlatıyı oluşturan temel unsurlardan biridir. Anlatımın çerçevesini çizer, anlatıya kurgusal gerçeklik kazandırır. Gerçek hayatta insan için ne kadar önem taşıyorsa ve hangi vazifeleri yükleniyorsa kurgu dünyada da buna paralel konumda o kadar önemlidir” (Demir, 2011, s. 13). Bu bağlamda örnek okur zaviyesinden bu olumsuz betimlemelere bakıldığında yazarın Kaymakam Ömer'in İstanbul'a özlemine keskinleştirmek istediği varsayılabilir. Yazar doğa ve insan değerlendirmeleriyle hikâyede oluşturduğu atmosferle hikâyenin mesafe alacağı yönü de örnek okura sezdirir. Zira:

Oluşturulan atmosfer, belli bir estetik süreklilik ve bütünlük içinde işleyen bir dip akıntısı gibi anlamı ve odak alınan anlatıyı besler. Atmosfer, öykünün kuruluşunda, işleyişinde, anlatım düzleminde hayati önem taşır. Çünkü metnin anlam katmanları arasındaki bağlantıyı sağlar ve güçlendirir. Kurmaca dünyada iç tutarlılığın sağlanması için atılan ilmiklerdir (Tosun, 2018, s. 97).

Bu bağlamda yazar, betimleme ve değerlendirmeleriyle Ömer'i yabancılaştırarak örnek okura kahraman-muhit uyumsuzluğunu gösterir. Ayrıca "Düşündüklerimiz ya da inandıklarımız nesnelere görüşümüzü etkiler" (Berger, 2018, s. 8). Bu anlayışla atandığı çevreye isteyerek gelmeyen Ömer'in olumsuz ruh hâli de çevresine bakışına doğal olarak yansımaktadır.

Ömer'in kasabadaki yalnızlığı, kendi denginde birine rastlayamamaktan doğan sosyal bir yalnızlık olarak ortaya çıkar. Çünkü "[...] yalnızlık, bir kişinin başkalarıyla bağlantı kurma gereksiniminin tatmin edilememesine verilen duygusal bir karşılıktır" (Svendsen, 2019, s. 20). Bundan dolayı insan, çevresindeki insanların çokluğuyla değil anlaşıldığında, kendi yaşam felsefesine uygun hareket ettiğinde yalnızlıktan kurtulur. Zira "[i]nsan, her ne kadar son gerçeği yalnızlıksa da yalnızlığı içinde ortaya çıkmaz: İnsan, öteki ile toplumsallık ilişkisi içinde, birisi'yle alışveriş hâlinde, ona karşılık veren olarak ortaya çıkar" (Gasset, 2014, s. 105). Hikâyede de bu yaklaşım Ömer'in cümlelerine yansır: "Konusacak, dert yanacak bir adam!.. diye kendi kendime haykırdım... Yoktu... Malumat sahibi, derin muğlak bir kimseye rast gelmek mümkün değildi. Müthiş surette yalnız kaldığımı hissettim. Ah! Bilhassa bu kadar kalabalığın içinde yalnızlık ne acı oluyor yarabbi!.." (s. 119).

Doğa gibi insanlar da burada tekdüze ve vasıfsızdır. Bu olumsuz çevre, doğal olarak Ömer'in ruh hâline de sirayet eder. Ömer, zamanla her şeyi sorgulamaya kendini bulunduğu çevreye yabancı hissetmeye başlar. Bu yaklaşım Ömer'in İstanbul'a ve eski yaşam biçimine olan özlemine derinleştirir:

İstanbul hasreti beni fena hâlde sardı. Evleri, sokakları, denizleri, insanları gözümünden gitmiyordu. Aksaray'da karpuz satan bir külhanbeyi, bana bu Orta Anadolu kazasının en yüksek memurundan daha cana yakın, daha tabii, daha konuşulur geliyordu.

Bir gün İstanbul'a gönderilen bir tahriratı imzalatmaya getirdikleri zaman:

-Ah!.. dedim. Şu mübarek yerin ismini yazmak bile tatlı! (s. 119).

Ömer, bu ifadeleriyle kasabada kendisiyle uyuşmayan insanlarla yaşamasının onu mutlu etmediğinin altını çizer. Tercih yapma vaktinin geldiğini sezdirir.

Çünkü insan zamanla çevreye ya uyum gösterir veya kendiliğini kaybetme tehlikesiyle yüz yüze gelir. Gasset, insanın bu yanını şöyle izah eder:

Kaplan kaplanlığını elden bırakmaz, kaplanlığından çıkmazken, insan sürekli olarak insanlığından çıkma rizikosunda yaşar... İçimizden her birimiz her an kendi kendisi olmaktan çıkmak, biricik ve aktarılması olanaksız benliğini yitirmek tehlikesindedir. İnsanların çoğu olmayı beklediği o kendi kendisi'ne durmadan ihanet eder (Gasset, 2014, s. 40).

Ömer, bozkır zihniyetiyle uyuşmadığının ayırına varmıştır. Zira burada kalırsa özgürlüğünü, hayat sevincini ve olumlu tüm niteliklerini törpülemeye razı olacaktır. Bu tercih ise mekânla birleşmiş boğucu bir atmosfer içinde kaybolmayı, yani *herkesleşme*'yi imler.

İstikbali için mecbur kaldığı çevre ile arzuladığı yaşam biçimi arasında bo-calayan Ömer, bu durumu şu şekilde ifade eder:

Her şeyi bırakarak buraya gelmek isteyince, karşıma istikbal hülyalarım, mektepte muhayyilemin süsleyip püsleyerek kafama yerleştirdiği tasavvurlarım çıkıyordu. Ama öyle bir hâle geldim ki, çıldıracaktım. Düşünüyordum: Gidersem istikbalimi kaybedecektim, fakat durursam aklımı... Yalnız kaldığım günlerde benim yegâne dostum olan aklımı... Her şeyden fazla sevip beğendiğim akılcağızımı!

Ne kuvvetliymişim ki; bir siyah fanila bana oradan ayrılmak çılgınlığımı yaptırarak tahassüsleri verinceye kadar tahammül ettim (s. 119).

Siyah fanila ile çıkış yolunu bulan bir aydınlanma ve dönüşüm yaşayan Ömer, kendi yerinin neresi olduğunun idrakine varır. Yazar, Ömer ile kasaba doğası ve insanı arasındaki çatışmayı bilinçli bir şekilde uzatmıştır. Okur, uzun süre Ömer'in kasabaya uyum sağlamasa da kendi geleceği için hoşnut olmadığı yaşan-tıya, sabredip sabretmeyeceğini anlamaya çalışır. Ta ki Ömer'in, üzerinde siyah fanilayla aynada kendisini, yaşam felsefesini fark edene kadar:

Titreye titreye kalktım. Ceketini omuzuma atarak yüzümü yıkamaya gittim...

Gelip aynanın karşısına geçince, tanımadığım birisi bana baktı... Şaşırdım. Aynada ince bıyıklı, siyah fanilalı, ceketi omzunda bir külhanbeyi duruyordu. Bu... Bu... Bendim, yeni bırakmaya başladığım bıyıklarım, dağınık saçlarım, aba ceketimle bendim... Ama sırtımdaki siyah fanila? Nereden gelmişti bu? Bu bıçkın fanilasını ne zaman giymiştim?

Zihnimde bir şimşek çaktı: Dün bir kutu fanila alarak eve yollamıştım, demek içlerinde bir tane de siyah varmış; ben de gece çamaşır değiştirirken farkında olmadan giymişim!..

Birden değiştiğimi hissettim... O kadar süratle değişmişim ki, eski benliğimle yeni benliğim arasındaki ayırıcı çizgiyi elimle tutabileceğimi zannediyordum... Aynadaki adam gözleriyle bana şöyle diyordu:

-Gafil!.. Burada seni sikan, halk, muhit değil kendi mevkiidir; sen efendi olmak kabiliyetinde değilsin... Sen nizam, kanun gibi kayıtlara tabi olamayacak kadar serserisin (s. 120).

Ömer'in siyah fanilalı hâliyle aynaya bakması ve gerçek benini fark etmesi bir dönüşümün işareti olarak hikâyede karşımıza çıkar. Ayna, dış dünyadaki gerçekliği gösteren bir nesnedir. Sabahattin Ali, hikâyede aynayı Ömer'in iç dün-yasına tutmuş onun kendini ve iç dünyasını tüm çıplaklığıyla görmesini sağlamıştır. Örnek okur, anlatılarda *ayna* ile kahramanın yüzleşmesinin yeni gelişmelere kapı aralayacağı farkındadır. Zira *ayna* edebiyatta sıklıkla kullanılan bir metafordur. Kahramanlar ayna vasıtasıyla gerçek ben'lerini görme imkânına kavuşarak bir aydınlanma yaşarlar. Sabahattin Ali "İçimizdeki Şeytan" romanında da aynayı Macide'nin önemli kararlar verdiği anlarda kullanmıştır. Yine Halid Ziya da ayna metaforunu kahramanlarının kendini keşfetme aracı olarak kullanır. "Bir Siyah Fanila İçin" hikâyesinin kahramanı Ömer de hikâyede asıl huzursuzluğunun kaynağını aynayla yüzleştğinde fark eder. Ömer, siyah fanilayla aynada kendini düzenin ve otoritenin sembolü bir kaymakam değil; bir serseri olarak görür. Sabahattin Ali, Ömer'in tercihleri konusunda hikâyede okuru şaşırtan bir yol izler. Okur, öncelikle Mülkiye mezunu, İstanbullu Ömer'in bozkırdaki eğitimsiz ve niteliksiz insanlarla uyum sorununa odaklanır. Oysa Ömer, kaymakamlık gibi iyi bir makama sahip olsa da ruhunun

derinliklerinde baskıladığı bohem yaşamın peşindedir. Bir aydın-halk çatışması olarak algılanmaya müsait olan hikâye örnek okur için Ömer'in İstanbul'da kılıksız bir boyacı olarak yaşamayı seçmesiyle çelişir.

Ömer'in bohem yaşamı arzulanması ve sorumluluk almaktan kaçma anlayışı *aylaklık* olarak nitelendirilebilir. Bu serseri yaşam biçimi, edebiyatta yeri olan bir kavramdır. Walter Benjamin'in kavramsallaştırdığı *flâneur* kavramına denk düşen bu anlayış, tam da Ömer'in kendinde var olduğunu düşündüğü bohem, başıboş, gezginci ve topluma ayrıksı tipolojisine uyar. Çünkü:

Flâneur bir kent gezginidir. En ücra köşelerine kadar metropolü arşınlar ve modern hayatın bütün görünümünü müthiş bir aşkla gözlemler, ayıklar ve hafızasının arşivine kaydeder. Kalabalıklarda barınır, kalabalıklarla nefes alıp verir, kalabalıklarla mest olur. Tebdil-i kıyafet gezer. Kimse onu fark etmez; o ise herkesi fark eder... Flâneur kılıktan kılığa girerken onlarda erimez, aksine her defasında bireyselliğini yeniden pekiştirir (Artun, 2013, s. 33).

Flâneur, var olan zamanın dışında kendi oluşturduğu zamanı yaşar. “Doğal olarak aylak flâneur'un zamanıyla, kentin ve kalabalıkların oluşturduğu makinenin zamanı birbirlerine uymaz. [Zira] Flâneur'ün de dandy gibi zaman diye bir tasası yoktur” (Artun, 2013, s. 34). Flâneur'un bu tavrı, kurulu düzenin insanlara dayattığı ve rasyonelleştirdiği tekdüze yapıya kişisel bir protestosu olarak algılanabilir. Flâneur, kapitalizmin maddi kazanç üzerine kurduğu sistemin dışında, özgürlüğünü hiçbir payeye ve maddi imkâna değişme niyeti taşımaz.

Ömer, kendisinin kısıtlanmış bir çevrede çalışmaya, tekdüze bir yaşamı istikbal için kabullenmeye meyyal bir ruha sahip olmadığını kavrar. Yetiştigi İstanbul'da Ömer, nerede sabah orada akşam, özgürce yaşamaya alışmış serseri ruhlu, aylak bir insandır. Geleneklerin katı uygulandığı, insanların içinde kaybolamadığı küçük yerleşimler ona göre değildir. Bir aylak olarak onun “[...] mekânı kalabalık kentlerdi[r]” (Çeker, 2018, s. 1). Ancak bu şekilde kılıksız bir şekilde toplumun içine karışıp toplumsal yapının dehlizlerine nüfuz edebilir ve her türlü insanla temas etme imkânına kavuşabilir.

Varoluşsal bir yaklaşımla Ömer'in düşünceleri değerlendirildiğinde toplumsal rollerin, kalıplaşmış anlayışların *bir maske* olduğu anlaşıyor. Ömer, kâğıtlara kendini hapsetmek toplumun beklentilerine göre yaşamak istemez. Özgür iradesiyle kendini var edebileceği bir yaşam tarzı arzular. Zira varoluşçulara göre "[i]nsan kendi kendini kurar. Önceden kurulmuş, tamamlanmış, sona ermiş değildir" (Sartre, 1997, s. 91). Kendini fark etme sürecinin öznesi olan insana özgürlük, "[...] hazır olarak verilmemiştir; özgürlük bir 'olanak'tır; onun gerçekleştirilmesi insanın kendisine kalmıştır" (Mengüşoğlu, 1988, s. 135). Bu yaklaşım doğrultusunda denilebilir ki insan, verili gerçeklikleri reddederek kendi hayat amacını keşfederek ancak özgürlüğünü yakalayabilir.

Hikâye kahramanı Kaymakam Ömer de dram içindeyken ayna vasıtasıyla kendi ben'ini fark eder ve bu şekilde özgürlüğüne kavuşarak Boyacı Ömer olur:

Artık yapacağın, mukadderin olan yaşayışa avdettir. Bunun için de evvela başından melon şapkayı, sırtından kolalı gömleği çıkarmalı, siyah fanilanla tam bir uçarı olmalısın... Göreceksin ki hayatın zevki değişikliktedir... Ama öyle elbise değiştirir kadar basit olanlarında değil, hayatına yeni bir istikamet verecek kadar büyük tenevvülerde... (s. 120).

Cesaret gerektiren kararı için kendinden emin olan Ömer, başkaları için yarıdurgatıcı olsa da kendi seçtiği hayatı yaşamak noktasında kararlıdır. Bu düşünceleri sözlerine şöyle yansır: "Artık hayatının sahifelerinden yeisi, benbinliği, kederi sil, çünkü kuvvetli bir kafanın sevince çeviremeyeceği ıstırap yoktur... Hadi... Düşünme... İstanbul'a dön... Kendi hayatına dön!..." (s. 121). Çünkü serserilik (avarelik) büyük şehirlerde yaşayanların harcıdır ve değişimin, karmaşanın, hızlı hayatın içinde yok olmaktır. "Aynadaki adam sustu. Dikkat ettim, eski kaymakama hiç benzemiyordu. Vücudunda bir kıvraklık, gözlerinde hayatı anlayan bir parıltı vardı..." (s. 121). Ömer, bir farkındalık hâli ve sorgulama ile yaşamda durmak istediği yeri seçmiştir. Bu seçim, sorgulayışın, bir aydınlanmanın tezahürüdür. İnsanın hayata verdiği anlamı fark etmesi, kendi yaşam biçimini, kaabiliyetlerini, arzularını ve iç huzurunu keşfetmesi hâlidir.

Yaptığı tercihten ötürü insanların ona hamasi sözlerle nutuk çekmesini de istemeyen Ömer, kararına saygı duyulmasını bekler. Gördüğü, tecrübe ettiği Anadolu yaşamı ona göre değildir. O, Anadolu’da mutsuz bir kaymakam olmaksızın İstanbul’da mutlu bir ayakkabı boyacısı olmayı tercih etmiştir. Dönüşünü Güzin’e anlatırken ondan da tavsiye ve yorum istemez:

İki gün sonra İstanbul’daydım. Tasavvur ettiğim hayata kavuştum. Bana vatan-perverlikten, oraların tenvire ihtiyacından bahsetme! Söyleyeceklerin doğrudur, lakin -burada sesini alçalttı- lakin bizim için, yani benim içinde yetiştiğim gençlik için, memleket muhabbeti bir fantezi, feragat lügatten silinen bir kelime, hoddinlik en makul seciyedir (s. 121).

Ömer, tercihleriyle hikâyenin başında örnek okura sezdirilen *karmakarışık ruhlu* bir insana uygun tercihler yapar. Onun bozkırın sert coğrafyası ve insanların yozluğuna tahammül edememenin yanında üstlendiği sorumluluğu kaldıramamaktan kaynaklanan bir huzursuzluğu olmuştur. O, İstanbul’da deneyimlediği aylak yaşamdan mutludur, gelecek kaygısıyla da hayat felsefesini değiştirmeye niyeti yoktur. Kendini: “[b]enim başkalarından farkım; samimiyetim, düşüncelerimi açıkça söyleyip yapmamdır. Adaaam sen de işte aç kaldığım yok. Ara sıra ahbaplara da rastlıyorum, beni davet ediyorlar, gülüp eğleniyoruz. Ama bazıları yol göstermeye, nasihat etmeye kalkıyorlar ki, gece yarısı evlerini bırakıp kaçtığım oluyor” (s. 121) sözleriyle ifade eden Ömer, huzursuzluğunun kaynağını da tespit etmiştir. Yazar, Ömer’in ağzından toplumun ikiyüzlülüğünü okura şikâyet eder. Çünkü toplumsal yapı, bireyin kendi olmasını engelleyen sürekli onu denetleyip kontrol altında tutan normlarla çevrelenmiştir. Bu baskı da kişiyi gerçek kimliğini gizlemeye, samimiyetsiz, sahte bir yaşamı öncelemeye zorlar. Oysa Ömer, bir serseri (aylak) olarak toplumsal baskıyı beklentisiz yaşam anlayışıyla kırmış, normların dışında dışlanmayı göze alarak sahici bir yaşamı seçmiştir. Bu seçim “[...] sorumluluktan sorumsuzluğa, düzenden düzensizliğe, Sokratvari bir akıllılıktan Erasmusvari bir deliliğe kaçıştır” (Korkmaz, 2016, s. 142). Son tahlilde Sabahattin Ali, Ömer’in bozkıra uyum sorununu aydın halk çatışması üzerinden değil Ömer’in sorumluluktan, düzenden kaçışı olarak ele

almıştır. Ömer, karmakarışık ruhlu biri olarak sorumluluk alabilecek ve devlet otoritesini temsil edebilecek bir kabiliyete de sahip değildir.

Güzin'e yaşadıklarını ve hayata bakışını anlatan Boyacı Ömer, ara sıra uğrarsa sohbet edebileceklerini söyleyerek kendi olmasını sağlayan boyacı sandığını afili şekilde omzuna atarak arkadaşının yanından ayrılır. Güzin, Mülkiyeli eski arkadaşının anlattıklarına bir anlam veremez. Çünkü Güzin, *herkes* gibi istikbali için okuyan, diğer insanların ve toplumun beklentilerini gözetken bu şekilde *kırpıntı bohçası* içinde olmaya razı bir kişiliktir. Zira Adana'yı kaymakamlık zanneden, ayakta bularını sildirdiği boyacının yüzüne dahi bakma zahmetinde bulunmayan Güzin'in kendi olarak yaşamayı içselleştirmiş olması beklenemez. Ömer'in anlattıklarına "[...] dudaklarını bükerek" (s. 121) uzaklaşan Güzin'in, Ömer'in İstanbul'da boyacılığı Anadolu'da kaymakamlığa tercih etmesine tepkisi, "Kaçık!" (s. 121) olacaktır. Çünkü belli düşünme ve davranış kalıplarıyla sınırlandırılmış sosyal yapı, uyumsuz insana tepki verir. Onun kendi kişiliğiyle var olma çabasını küçümser. Bu bakımdan Güzin ve onun gibi düşünenlerin vardığı nokta *herkesleşmektir*. Herkesleşmek de Sabahattin Ali'nin hikâyesinin giriş bölümünde vurguladığı üzere kendi olmaktan uzaklaşmak hayatın içinde bir *kırpıntı bohçası* olmayı kabullenmekle eşdeğerdir.

Sonuç

Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçi anlayışla yazdığı eserlerle sosyal yapıdaki sorunları ortaya koymuş bir yazardır. Onun diğer toplumcu gerçekçi yazarlardan farkı, gerçekliği yansıtırken estetik anlayışı da gözetmesidir. Toplumcu gerçekçi anlayışın bir yansıması olarak sınıfsız bir toplum özlemiyle eserlerini ortaya koyan yazar "Bir Siyah Fanila İçin" hikâyesinde de taşraya kaymakam olarak atanan bir genç üzerinden Anadolu coğrafyasının fiziki ve sosyal yapısını gözler önüne serer. Sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan hikâyede, kişi sayısı sınırlı, mekân belirsizdir. Kahraman bakış açısıyla ve olay hikâyesi şeklinde kurgulanmış hikâye aydın-halk çatışmasının yanında bireyin iç dünyasındaki varoluşsal sıkıntılara da işaret eder. Bu bağlamda hikâye kahramanının yaşadığı huzursuzluk ve yalnızlık Sabahattin Ali'nin yaşam hikâyesiyle de örtüşen bir yapıya sahiptir.

Birinci düzey okur için metnin görünen yüzünde İstanbul'dan Anadolu'ya atanan bir kaymakamın yaşadığı zorluklar ve aydın-halk çatışması öne çıkar. Metne örnek okur dikkatiyle bakıldığında ise hikâyenin temel izleğinin *aylak yaşam özlemi* olduğu fark edilir. Yazar, örnek okura kahramanın karışık duygulara sahip bir yapısı olduğunu, toplumdan ayrıksı bir yaşam felsefesini benimsediğini, düzen ve sorumluluktan kaçtığı için kaymakamlık görevini bıraktığını anlatı içindeki anahtar ifadelerle sezdirmiştir. Zira aylak ve bohem yaşam tercihiyle Ömer, Anadolu coğrafyasında devlet otoritesini temsil sorumluluğundan uzak bir profil çizer. Ömer, genel anlayışın aksine istikbalini düşünerek *herkes*'leşmemiştir. Samimi bir duyguyla kendilik bilinci içinde mutlu olacağı aylak yaşam felsefesini pratiğe dökmüştür. Son tahlilde Ömer, hikâyenin başında işaret edildiği üzere, "kırpıntı bohçası" içinde olmak yerine, istediği yaşam felsefesi doğrultusunda yaşamayı seçen *cesaretliler*'den olmayı yeğlemiştir.

Kaynakça

- Ali, S. (2023). *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, (s. 115-121).
- Altun, SS. (2022). *Sadri Ertem'in topluncu gerçekliği bağlamında "Bacayı İndir Bacayı Kaldır" hikâyesine bakış*, Medeniyet Kültürel Araştırmalar Belleteni, İMÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 2, 2022, s. 24-36, ISSN:2792-0348
- Artun, A. (2013). "*Baudelaire'de Sanatın Özerkleşmesi ve Modernizm* (Modern Hayatın Ressamı'na Sunuş)", Charles Baudelaire, Modern Hayatın Ressamı Çev.: Ali Berktaş, İletişim Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.
- Belge M. (1989). *Marksist estetik*, BFS Yayınları.
- Berger, J. (2018). *Görme biçimleri*, Metis Yayınları.
- Çeker, Y. (2018). *Modern Türk edebiyatında flanör düşünce: Sait Faik Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Demir, A. (2011). *Mekânın hikâyesi hikâyenin mekânı: Türk hikâyesinde mekân (1870-1922 dönemi)*. Kesit Yayınları.
- Eco, U. (2016a). *Anlatı ormanlarında altı gezinti*, Çeviri: Kemal Atakay K. Can Yayınları.
- Eco, U. (2016b). *Açık yapıt*, (Tolga Esmer çev.), Can Yayınları.
- Gasset, JOY. (2014). *İnsan ve herkes*, (Işık NG. çev.) Metis Yayınları.
- Korkmaz, R. (2016). *Sabahattin Ali insan ve eser*, Kesit Yayınları.
- Mengüşoğlu, T. (1988). *İnsan felsefesi*, Remzi Kitabevi.
- Metin O., Ünal Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: iletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 2, Sayı: Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Özel sayısı.
- Sartre, JP. (1997). *Varoluşçuluk*, (Asım Bezirci çev.), Say Yayınları.
- Svendsen L. (2019). *Yalnızlığın felsefesi*, Redingot Yayınları.
- Kaplan, M. (2019). *Hikâye tahlilleri*, Dergâh Yayınları.

Tosun, N. (2018). *Modern öykü kuramı*, Hece Yayınları.

Tüzer, İ. (2020). *anlatı / yorum roman ve hikâye üzerine yazılar*, Hece Yayınları.

Extended Abstract

The author, who symbolizes fiction with the forest metaphor in Eco, likens the reader to a curious explorer wandering through the forest. According to Eco, concepts such as discovery, curiosity and identification are related to the capacity of the person wandering in the forest. According to Eco, concepts such as discovery, curiosity, and identification are linked to the individual's ability to navigate through the forest of narrative elements, suggesting that the journey itself fosters engagement and understanding rather than simply reaching a predetermined destination. Because everyone's purpose for traveling in the forest is different. In this context, Eco classifies the reader who evaluates the text into two groups according to their intellectual level: first-level reader and model reader. According to Umberto Eco, the first level reader is result-oriented. He has no intention of penetrating the depths of the narrative. According to Umberto Eco, the first-level reader is result-oriented, focused on extracting the surface meaning without delving into deeper layers of interpretation or complexity. The first level reader's entire effort is his curiosity about what will happen at the end of the text. The exemplary reader defined by Eco aims to delve into the intricacies of the narrative and unravel the mystery behind what is seen. In this context, as the fiction progresses, that is, as you explore in the forest, new paths emerge. The reader proceeds along these paths according to his own preferences. These choices are aimed at realizing the keys hidden by the author in the text and unraveling the message of the narrative. This desire of the reader for in-depth analysis is what the author also wants, and in fact, it is a characteristic of the sample reader he chooses while constructing the narrative. Eco also makes evaluations about the reader in his work *Open Works*. According to him, every work of art holds an open or implicit mystery, with the text remaining "open to being read in infinitely different ways, giving new life to the work with a different perspective, a different taste, a different personal performance."

Social realism, influenced by Marx and Engels, emerged as a policy during the Soviet Writers' Union Congress after the 1917 October Revolution in the Soviet Union. It emphasizes an economic-based understanding, aligning with Marxist principles. This literary approach, which focuses on the oppressed worker and peasant class who are at a disadvantage in the society they believe has been corrupted by the capitalist understanding, aims to create awareness through thesis works and to destroy the capitalist order and replace it with socialism through revolution. Social realist literature has also found a response in Turkey. With his novel *Çıkrıklar Durunca*, Sadri Ertem is considered the first representative of social realist literature in Turkish literature. Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt, Kemal Tahir, Dursun Akçam, Orhan Kemal, Yaşar Kemal are among the important representatives of social realist literature in Turkey.

As a social realist writer, Sabahattin Ali is an author who addresses and critiques people and society, highlighting their imperfections and shortcomings in his works. As a result of his observations and findings in various parts of Anatolia on the occasion of his duty, Sabahattin Ali periodically covered the understanding of life, economic problems and forgotten village life, which represents a large part of the Turkish society, in his works. The story called *For a Black Undershirt*, which is the subject of the study, presents a structure that

reflects a view of Anatolia from Istanbul and embodies the mentality of the period from the eyes of a district governor.

In the story “Bir Siyah Fanila İçin”, Sabahattin Ali tells the story of District Governor Ömer's desire to live as himself, as he realizes his personal life philosophy in the atmosphere of human-environment disharmony. Content analysis and the "text analysis method" conceptualized by Mehmet Kaplan were used as methods in the study in this context, the story has been handled with the meticulousness of the *model reader* conceptualized by Umberto Eco, which is based on the cooperation of the author and the reader. Eco, who symbolizes fiction with the metaphor of *forest* in his lectures, likens the reader to a curious explorer wandering through the forest. In this context, Eco categorizes readers who assess a text into two groups: *the first-level reader*, who approaches the text with a basic understanding, and *the exemplary reader*, who engages with a deeper intellectual analysis. According to Umberto Eco, the "first level reader" is result-oriented. He has no intention of penetrating the depths of the narrative. The *model reader* defined by Eco aims to penetrate the depths of the narrative and unravel the mystery behind the visible.

Sabahattin Ali constructed the story “Bir Siyah Fanila İçin” using the flashback technique. The story is structured as Ömer, a Civil Service graduate, telling the story of his return from Anatolia, where he was appointed as a district governor, to his old friend Güzin. Very few people in life courageously choose to live freely, regardless of dangers. Because this way of living requires being alone and having the courage to risk being excluded. For this reason, the general majority of the society prefers to comply with social norms, mingle with crowds, and be "a collection of fragments" without disturbing their comfort as a part of the order. It is admitted that becoming a part of the order and moving away from self-consciousness is a *dehumanization* conceptualized by Gasset. District Governor Ömer, who visited the place where he was appointed as district governor for a few weeks and tried to get to know the environment, is astonished by the panorama far from civilization. In addition, the author reveals in the story the fact that, from Ömer's perspective, civil servants who do not work or produce are pursuing pleasure, entertainment and position.

Unable to adapt to the environment he lives in, Ömer begins to miss Istanbul, where he was born and raised. Because over time, a person either adapts to the environment or faces the danger of losing himself. Ömer realized that it was not compatible with the steppe mentality. Because if he stays here, he risks losing his freedom, joy of life and all his positive qualities. This choice implies getting lost in a suffocating atmosphere combined with space, that is, becoming *everyone*. Ömer's looking in the mirror in his black undershirt and noticing his real self appears in the story as a sign of transformation. Ömer's desire for a bohemian life and his approach to avoiding taking responsibility can be described as *idleness*. This vagabond lifestyle is a concept that has a place in literature. The word, which corresponds to the concept of *flâneur* conceptualized by Walter Benjamin, fits exactly the typology of bohemian, stray, wanderer and social eccentric that Ömer thinks he has in himself.

The Anatolian life he sees and experiences is not for him. He would rather be a happy shoeshiner in Istanbul than an unhappy district governor in Anatolia. While he tells his experiences and his choice to his friend Güzin, he does not ask for advice or comments from her. Güzin cannot make sense of what his old friend from Mülkiye is telling. Because Güzin, like *everyone else*, is a person who studies for his future, takes into account the expectations of other people and society, and is willing to be in a *bundle of scraps*. Güzin's reaction to Ömer's choice of being a painter in Istanbul and being a district governor in Anatolia, who turned away from what Ömer said, *with a twisted lip*, was, *He's crazy!* It will happen.

Sabahattin Ali is an author who has revealed the faults in the social structure with his works written with a social realist approach. The author creates his works with a longing for a classless society, reflecting the principles of social realism. In his story "Bir Siyah Fanila İçin" he explores the physical and social structure of Anatolian geography. The narrative follows a young man appointed as a district governor of the steppe, offering insights into the region's dynamics. For the first level reader, the difficulties experienced by a district governor appointed from Istanbul to Anatolia and the conflict between intellectuals and the public come to the fore on the visible side of the text. When the text is examined with the attention of a model reader, it is noticed that the basic theme of the story is the longing for an idle life. The author makes the reader understand, through key expressions in the narrative, that the hero has mixed emotions, that he adopts a philosophy of life that is different from society, and that he quits his duty as district governor because he escapes from order and responsibility. Because with his idle and bohemian life choice, Ömer draws a profile that is far from the responsibility of representing the state authority in the Anatolian geography. Contrary to popular belief, Ömer did not become a "everyman" by conforming to societal expectations. He put into practice the philosophy of idle life, in which he would be happy with a sincere feeling and self-consciousness.

In the final analysis, as pointed out at the beginning of the story, Ömer preferred to be one of the *courageous* who chose to live in line with the philosophy of life he wanted, instead of being in a *bundle of scraps* like everyone else. At the end of the story, Ömer chooses to be a sincere and happy shoeshiner in Istanbul with his black undershirt, instead of *becoming a commoner* and prioritizing society's expectations.